

prvi, posvećen sakramentima inicijacije. Poput prethodnih svezaka i ovaj želi biti priručnik liturgijskih znanosti koji će poslužiti ne samo studentima teologije, nego i onim svećenicima koji djeluju u dušobrižništvu i zauzetijim laicima.

Djelo je plod skupnog rada poznatih liturgičara njemačkog jezičnog područja: Hans B. Meyer, Hansjörg Auf der Maur, Balthasar Fischer, Angelus A. Häusling, Bruno Kleinheyer i nekih drugih stručnjaka. Ova imena su potvrda velike vrijednosti ovog udžbenika liturgijskih znanosti. Međutim, ovaj 7. svezak sastavio je pretežno sam Bruno Kleinheyer.

Autor razrađuje u pet dijelova: 1. slavljenje inicijacije u drevnoj Crkvi (inicijacija u novozavjetno vrijeme, str. 23–34; slavljenje inicijacije prije Nicejskog vremena, str. 35–56; slavljenje inicijacije na zapadu do 5. stoljeća, str. 57–76; slavljenje inicijacije na Istoku poslije Nicejskog vremena, str. 77–95). 2. Slavljenje sakramenta krštenja od ranog srednjeg vijeka naovamo (krštenje u ranom srednjem vijeku, str. 96–121; krštenje u kasnom srednjem vijeku, str. 122–135; krštenje u crkvama reformacije, str. 136–148; krštenje između Tridentuskog i I. vatikanskog sabora, str. 149–170; obnova sakramenta krštenja na II. vatikanskom saboru); 3. Slavljenje sakramenta firme u ranom srednjem vijeku (po istoj shemi); 4. Pričest krštenika do V. Lateranskog sabora (str. 237–245). 5. Slavljenje učlanjivanja u Crkvu poslije II. vatikanskog sabora (str. 246–264).

Iz ovog se rasporeda može vidjeti kako su autori temeljito zamislili i izveli ovo znanstveno djelo. Autor tumači pojedina pitanja oslanjajući se stalno na stare liturgijske i povijesne izvore. U izobilju navodi i staru i novu literaturu. Na taj način to je kompletni udžbenik za liturgijske znanosti. Pojedina su poglavlja obrađena gotovo školski, shematizirano. Na taj način student može lakše pratiti tekst, pamtit i gradivo i ideje provjeravati na izvorima i u ostalim suvremenim liturgijskim priručnicima.

Ovo djelo preporučamo svim teolozima u dušobrižništvu i svim studentima teologije; njime će se uistinu obogatiti. Djelo će mnogima koristiti da se temeljitije upoznaju sa sakramentima inicijacije.

Adalbert Rebić

ADALBERT REBIĆ, *Riječi života vječnoga*. Kršćanska sadašnjost Zagreb 1988., 183. str.

Knjiga predstavlja objavljivanje tiskom onih biblijsko-teoloških tumačenja nedjeljnih evanđelja što ih je prof. Adalbert Rebić držao kroz duže vrijeme na Radio vaticana (hrvatsko odašiljanje) godine 1967–1968. Poslije dvadeset godina pisac se odlučio da ta razlaganja objelodani tiskom te tako ona budu na korist širem krugu svećenika u njihovu radu oko spremanja nedjeljnih homilija. Istina, međuvremeno dogodila se liturgijska reforma biblijskih čitanja na nedjelje pa su neka biblijska čitanja koja smo prije imali sada otpala a dodana su neka druga biblijska čitanja kojih prije nije bilo. Raspored čitanja evanđeoskih odlomaka ne poklapa se stoga više sa starim rasporedom, prije liturgijske re-

forme. Zato je pisac na kraju knjige donio prikaz (str. 180–181) iz kojega se odmah vidi na koju se nedjelju po novom liturgijskom kalendaru čitaju ona biblijska štiva koja smo prije liturgijske reforme čitali. Tako će knjiga najviše koristiti za liturgijsku godinu A i C, budući da smo prije liturgijske reforme najviše čitali iz Matejeva i Lukina evanđelja.

Knjiga je unatoč tomu što ne pokriva sve nedjelje, po novomu liturgijskom rasporedu, velik doprinos poznavanju svetopisamske misli i duhovne poruke evanđelja. Naknadno objavljivanje tih biblijskih tumačenja dokazuje da Riječ Božja nikad ne zastaruje. Knjigom se može čitalac koristiti i danas. Prvo svega, već zato što i po novom liturgijskom rasporedu čitamo iste evanđeoske odlomke kao i prije. To osobito važi za Božić, Uskrs i druge velike blagdane. Za te blagdane čitalac će u knjizi naći dovoljno gradiva da se njime okoristi za spremanje propovijedi. A solidno razlaganje pojedinih evanđeoskih tekstova bit će čitatelju kaži put kako neka postupa s čitanjima koja se u Rebićevoj knjizi ne nalaze. Pažljivo čitanje pojedinih biblijskih tumačenja naučit će ga tumačiti i otkrivati poruku i u biblijskim tekstovima kojih tu u knjizi nema. Zapravo je ta knjiga postupno uvađanje čitaoca u bogati duhovni biblijski svijet i postupno permanentno učenje egzegeze. U tome je upravo i vrijednost te knjige. Rebić pokazuje kako treba tumačiti pojedine biblijske odlomke da bismo u njima mogli otkriti poruku koja bi nas obogatila. Svećenicima u dušobrižništvu pokazuje, kakva bi njihova homilija trebala biti. Ona mora organski izrasti iz evanđeoskih riječi i njih ponazočiti.

Njegovo je razlaganje dosljedno biblijsko. Vjersku, duhovnu poruku evanđeoskih odlomaka otkriva tako što ih motri, dokle god je to moguće, u svjetlu Staroga zavjeta. Ono u čemu je Stari zavjet povijest, Novi je vjerska istina. To pisac lijepo pokazuje na primjeru umnoženja kruha (str. 66–67). Teološku poruku tog izvještaja moguće je pravilno shvatiti samo ako to čudo promatramo u svjetlu starozavjetnog čuda s manom. Svi su elementi onog prvog čuda prisutni i u ovome drugome. Sada je Isus pravi kruh, koji je sišao s neba. Isus nam ne daje blagovati kruh, nego je on sam kruh koji mi moramo blagovati. On je »kruh života!» (Iv 6,35).

Tumačeći odlomke koji su zajednički svim sinopticima pisac se koji puta previše zaustavlja na razlikama među njima. To je korisno za fakultetska predavanja, ali ne i za propovijed, osim ako se radi o razlikama koje obogaćuju teološku poruku. Općenito su tumačenja vrlo lijepo uokvirena u biblijski prostor i biblijsko vrijeme te tako već na taj način postiže poruku. Temeljito poznavanje biblijskog svijeta često puta je najbolja egzegeza biblijskih tekstova. U takvu tumačenju biblijske istine, poruke same dolaze na vidjelo.

U uvodu knjige pisac navodi da je namjerno izostavio moraliziranje. Neka čitatelji sami iz tumačenja izaberu ono što najviše odgovara njihovim duhovnim potrebama odnosno njihovu trenutku. To će im i uspjeti, budući da je Rebić dao dosta gradiva za to. Ta tumačenja dakle nisu homilije, nego gradivo kojim se svećenik može koristiti za pripremanje homilije. U tumačenjima se vidi da su ona izvorno bila izgovorena. Govornički stil dolazi snažno do izražaja. Go-

vor je vrlo živahan, jasan i primjeren te privlači čitaoca da s užitkom čita ta tumačenja. U njima će uistinu u kratkom vremenu mnogo dobiti.

Francè Rozman

W. HARRINGTON, O. P.: *Jesus and Paul Signs of Contradiction*, Michael Glazier, Wilmington, Delaware 1987, 207 str.

Autor je irski dominikanac, profesor Svetog pisma, kod nas poznat po prijevodu triju knjiga koje je izdala Kršćanska sadašnjost (*Uvod u Novi zavjet – spomen ispunjenja* 1975. i 1983.; *Uvod u bibliju – spomen objave* 1977.; *Uvod u Stari zavjet – spomen obećanja* 1977. i 1987.). U ovoj knjizi uspoređuje Isusa i Pavla kao znakove protivljenja na temelju ključnih tema sinoptičkih evanđelja i Pavlovih poslanica. U predgovoru (9–16) izražava žaljenje što u katoličkom promatranju Isusova onostranost često zasjenjuje njegovu plemenitu ljudskost: »Ako Bog silazi među ljude po čovjeku Isusu tada se mi ljudi uzdižemo k Bogu po čovjeku Isusu« (10). Najavljuje da želi čitaocima približiti preduskrasnog Isusa koji nam je dostupan u evanđeljima. Pavao je sluga Krista Isusa koji je nakon doživljaja pred Damaskom u toku četrnaestdnevnog boravka u Jeruzalemu s Petrom razgovarao o preduskrasnom Isusu (Gal 1,18). Pavao je vrlo dobro razumio Isusa.

U prvom dijelu knjige (19–108) riječ je o Isusu. Pod naslovom: »Što vi kažete, tko sam ja« razrađuje Isusov odnos prema Ocu. To je odnos povjerenja, intimne povezanosti ali i poslušna: »U Isusu iz Nazereta Bog je imao svoj protulik, svoju sliku i sličnost. Isusu je mogao govoriti 'Moj Sin' i od njega dobivao spontani odgovor 'Abba'« (27). U činjenici da se Isus nazivao Sinom Čovječjim H. vidi kod Isusa jedincatu egzistencijalnu svijest sinovstva. Nije prihvaćao koji od postojećih titula za Mesiju, jer bi to sužavalo njegov pravi identitet.

Glavna tema Isusova naviještanja bila je Božja vladavina (*basileia*), kako se vidi iz Mk 1,14–15. On se prvi otvorio Božjoj vladavini te otpočeo pokret sveopćeg sabiranja onih koji je prihvaćaju (31–37). U poglavlju »Došao služiti« (38–50) H. pokazuje da je Isus proegzistentnim služenjem objavljivao Boga kojemu je stalo do ljudi. To se posebno vidi u paraboli o rasipnom sinu, zatim u Isusovu postupku prema grešnici. U poglavlju »Isus i žene« (51–61) H. ima na umu novije zahtjeve za prava žena u društvu i vjerskim zajednicama. Tješi žene koje se ljute što novozavjetni pisci prihvaćaju muškaračko prikazivanje Boga i svijeta: »Ostaje činjenica da dosta androcentričnog govora u stvari ima opći smisao« (54). Polazeći od Mk 3,35 gdje su Isusova braća i sestre i majka oni koji ga slijede u slušanju i vršenju riječi Božje H. kaže: »Mogli bismo reći da prava poteškoća nije u samom tekstu nego u okolnosti da je tekst čitan androcentrično kroz devetnaest stoljeća« (55). Ljuti se na kolege bibličare što ne vrednuju dovoljno prisutnost žena u Isusovu ministeriju i pod križem te što je kršćanska tradicija okrutno prikazala Mariju Magdalenu kao obraćenu pro-